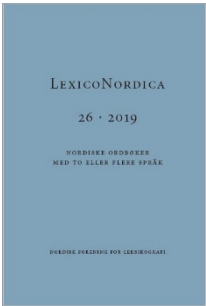


LexicoNordica

Forfatter:	Morgan Nilsson [<i>Kunnskapsforlagets</i> Stor norsk-polsk ordbok – <i>ett informtionsspäckat monumentalverk</i>]	
Anmeldt værk:	Ole Michael Selberg: Stor norsk-polsk ordbok, <i>Wielki słownik norwesko-polski</i> . Kunnskapsforlaget 2017. 1503 sider.	
Kilde:	LexicoNordica 26, 2019, s. 275-293	
URL:	https://tidsskrift.dk/index.php/lexn/issue/archive	

© 2019 LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Kunnskapsforlagets *Stor norsk-polsk ordbok* – ett informationsspäckat monumentalverk

Morgan Nilsson

Ole Michael Selberg: *Stor norsk-polsk ordbok, Wielki słownik norwesko-polski*. Kunnskapsforlaget 2017. 1503 sidor. Pris c:a 498 NOK.

1. Bakgrund och karakteristik

Stor norsk-polsk ordbok (vidare SNPO) är ett imponerande verk som det enligt förordet tagit över 20 år att producera för den tidigare lektorn i polska vid universitetet i Oslo, Ole Michael Selberg. Idén väcktes hos författaren redan på 1980-talet i samband med granskningen av en mindre norsk-polsk invandrarordbok som dessvärre aldrig kom att publiceras. Större delen av SNPO är författad av huvudredaktören själv, men sedan 2008 har också Gunnar Arneson deltagit i arbetet med cirka en sjättedel av ordboken (bokstäverna M, O, V–Å). Hela verket har fortlöpande korrekturlästs av Adela Skrentni-Olsen. Författaren har också på egen hand svarat för layouten genom att sätta hela verket i TeX med hjälp av egenutvecklade makron.

Ordboken är mycket ambitiöst utformad. Intentionen är enligt författaren, som säger sig inspirerad av Berkovs (1987, 2003) idéer, att den ska vara bidirektionell, alltså i lika hög grad avsedd för polska som för norska användare. Texten har en hög densitet. Mycket information ges med subtila medel, bl.a. genom användning av över 50 specialtecken, 70 grammatiska förkortningar och 160 andra förkortningar, varav många av de senare avser ämnesområden och stilnivåer. En svårighet är dock att samtliga grafiska tecken, till

skillnad från förkortningarna, inte finns samlade i en gemensam lista, utan vissa tecken presenteras bara i den löpande texten i den inledande användarhandledningen, och de kan därför vara lite svåra att hitta när man stöter på dem i ordboken.

I den följande recensionen kommer fokus att ligga på ordbokens omfång i avsnitt 2, artiklarnas utformning i avsnitt 3, anvisningar om uttal och grammatik i avsnitt 4 och det ordförråd som återfinns i ordboken i avsnitt 5. I avsnitt 6 ges en avslutande sammanfattning.

2. Omfång

SNPO är med sina 1503 sidor och över 72 000 uppslagsord den utan tvekan största polska ordboken till eller från ett skandinaviskt språk. Kubitskys (1995) *Polsk-svensk ordbok* är med sina 737 sidor och 37 000 lemman endast hälften så stor och inte på långt när så rik på detaljer eller författad med lika stor akribi (jfr Dura, Malmgren & Toporowska Gronostaj 1996). De båda existerande polsk-danska ordböckerna (Sørensen & Widding 1989, Bostrup, Jarosz & Stręk 2014) är ännu mindre, 350 resp. 515 sidor. Ett nordiskt verk som ligger SNPO:s omfång nära är däremot Kudzi-nowskis (1988) finsk-polska ordbok på 1316 sidor med 90 000 uppslagsord, men inte heller detta verk har samma detaljrikedom och bidirektionella ambition som SNPO.

Enligt användarhandledningen omfattar SNPO moderat bokmål och riksmål. Riksmålsformer som faller utanför den officiella rättskrivningen markeras med en upphöjd trekant, t.ex. **Hvitehavet[△]** → **Kvitsjøen**. Vid vissa enkla ord anges alternativa former, t.ex. ”**sju** a. **syv**” (a. = polska *albo* ’eller’) liksom ”**syv** a. **sju**” följda av två i princip identiska artiklar, men den polska användaren får ingen information om skillnaden mellan formerna. Båda dessa artiklar följs i sin tur av över 40 sammansättningar där talet utgör förled.

Här ges dock bara den ena formen av förledet, men all information ges alltså på två olika ställen i ordboken, vilket kan tyckas gå stick emot den annars dominerande sparsamheten med ordboksutrymmet.

3. Artiklarnas form

Artiklarna i SNPO är mycket informationstäta. De är alfabetiskt ordnade tecken för tecken, dvs. utan hänsyn till blanksteg i flerordsenheter. Layouten är i huvudsak traditionell, enkel och tydlig, men vissa innovativa tillämpningar av typografin är subtila, bl.a. att kursivera en bokstav i ett ord som en fonetisk eller fonologisk markering (se avsnitt 4.1 och 4.2). Den viktigaste innovationen är dock de relativt många grafiska tecken som används i olika funktioner. En del av dessa olika tecken kommer att diskuteras i de avsnitt nedan där de aktualiseras.

Artiklarnas generella struktur är att det fetstilta uppslagsordet följs av numrering av homografer (med romerska siffror), information om uttal (i hakparentes), ordklassangivelse (utom vid substantiv), böjningsändelser, numrering av delbetydelser (med arabiska siffror), markör, polska ekvivalenter (med markör och morfologisk information) och exempelfraser. De flesta av dessa komponenter exemplifieras av följande två artiklar:

fronton [fråntån´] -en, -er arkit. fronton }-u }

frøs`sen adj -t, *frosne* **1** (stiv av frost) zmarznięty [r-z]; (dypfrost) mrożony, zamrożony; (frostskalet) przemarznięty [r-z]; *frossen jord* zmarznięta gleba; *frosne grønnsaker* mrożone warzywa } mrożonki warzywne **2** (plaget av kulde) *jeg er fros-sen på føttene* nogi mi marzną } mam zmarznięte nogi; *være frossen av seg* być wrażliwym na zimno } być zmarzlakiem [r-z] F

Med [r-z] anges att rz undantagsmässigt inte är en digraf, utan uttals som två ljud. Tecknet ʔ står mellan alternativa översättningar av exempelfraser och F står för 'familjärt'.

I slutet av artiklarna anges efter symbolen ◊ eventuella idiom, t.ex. **holde** ◊ *holde seg for god til noe*. Sedan ges efter ▷ hänvisning till andra artiklar där uppslagsordet förekommer, t.ex. **holde** ▷ AV-
STAND, KJEFT, ØYE samt 30 andra ord. Efter ↔ ges ibland en hänvisning till ett ord där ytterligare information kan hittas om olika analoga konstruktioner, t.ex. **fjerde** ↔ **femte**. För verb ges efter □ fasta fraser med partiklar, t.ex. **holde** □ ~ av, ~ frem, ~ igjen, ~ på, ~ **unna** samt 20 andra förbindelser. Avslutningsvis förekommer ibland efter tecknet ≈ en varning för falska vänner, t.ex. ”**diva** ´n -en -er kanapa [...] (≈ po. dywan: 'teppe')”.

Vissa artiklar omfattar ord med mer än en ordklassstillhörighet. Dessa åtskiljs då med bokstäver i en fyrkant, vilket bl.a. förekommer vid namn på språk som förs till samma artikel som motsvarande adjektiv, t.ex. ”**norsk** [A] et -en [...] [B] adj”¹. Detsamma gäller ord som kan vara både adjektiv och adverb, t.ex. *mulig*, liksom sådana som kan vara både preposition och adverb eller konjunktion, t.ex. *før*, men också verb som används både transitivt och intransitivt eller reflexivt, t.ex. *kas`te* [...] [A] intr [...] [B] tr [...] [C] refl”.

4. Uttal och grammatik

Som bidirektionell ordbok ger SNPO omfattande information om uttal och grammatik för båda de ingående språken. Framför allt ger den långt mer information om uttal, böjning och konstruktioner för målspråksekivalenterna än vad som är vanligt förekommande i tvåspråkiga ordböcker, men även information om de norska uppslagsorden är mycket utförlig. Den notation som används kan delvis kräva att användaren upparbetar en viss vana

1 ”et -en” ska rimligen tolkas *et norsk, norsken*. Jfr även avsnitt 6.

genom att inledningsvis konsultera användarhandledningen regelbundet. Detta lönar sig dock rikligen på längre sikt, då alla de detaljer som anges utgör en riktig guldgruva, men sättet detaljerna anges på är inte alltid sådant att det tillåter en intuitiv tolkning. Ambitionen har enligt författaren varit att informationen om uttal och grammatik ska vara symmetrisk, dvs. oförutsägbarheter ska redovisas i lika hög grad för båda språken.

Eftersom olika företeelser inom uttal och grammatik är förutsägbara i olika hög grad i de två språken blir inte mängden information om uttal och böjning symmetrisk. Norskans uttal är mindre förutsägbart än polskans, medan norskans morfologi är mera förutsägbart än polskans. Därför finns det en stor mängd information om uttalet av de norska uppslagsorden, medan det finns ytterst lite information om polskt uttal. Å andra sidan finns det en hel del information om polsk morfologi.

Syntaktisk information ges i första hand som en naturlig del av olika exempelfraser. Framför allt handlar det om bruket av prepositioner i norskan och de olika kasusformerna i polskan.

4.1. Uttal

I förordet sägs att användaren förväntas känna till de grundläggande regler som styr sydöstnorskt liksom standardpolskt uttal. Uttalet anges bara då det inte kan utläsas ur ortografin. När det gäller det norska uttalet blir detaljrikedomen därför ganska stor och i själva verket krävs nog relativt omfattande kunskaper om norskans uttalsregler för att kunna tillgodogöra sig alla detaljer. Accenttecken anger betoning, t.ex. ”å̀t`ti” (accent 1) resp. ”å̀t`te” (accent 2), och vokallängd genom att accenten placeras omedelbart efter vokalen om den är lång, t.ex. ”å̀`te”, annars efter följande konsonant. Enstaviga ord lämnas dock omarkerade utom då kort vokal följs av enkel konsonant och då lång vokal följs av flera konsonanter. Bibetonings placering i sammansättningar

framgår genom att sammansättningsfogen anges med en medelhög punkt före det sista ledet, t.ex. ”Mid´del-havet”, men ”Mid´delhavs-klima”. En upphöjd punkt placeras efter lång vokal med bibetoning, t.ex. ”u´t-re´dning”, samt efter stavelse med bibetoning på kort vokal om den inte faller på första stavelsen i slutledet, t.ex. ”kir´ke-minis´ter”.

Oförutsägbara vokalkvaliteter anges med en punkt under vokalen så att *u* uttalas som *o*, medan *ø* uttalas som *å*, t.ex. ”blønd”. Stum konsonant är i uppslagsorden inte fetstilt, utan i stället kursiverad, t.ex. ”brød”. I böjningsformer anges stum konsonant med en punkt under eller över bokstaven, t.ex. ”gjø`re v gjør, gjo`rde”.

Ytterligare ett antal systematiska principer tillämpas i ordboken för att koda olika mindre centrala uttalsföreteelser i norskan direkt i uppslagsordets notation, medan mera osystematiska uttalsavvikelser anges explicit i hakparentes med norskanpassad fonetisk skrift, t.ex. ”døgn [døyn]”. Ord vars uttal uppvisar analogi med ett föregående uppslagsord markeras med [↑], t.ex. ”bøb´sleigh [-slei] [...] bøb´sleigh-kjører [↑]”.

På en punkt förvånas man dock av att en regelbundenhet i norskt uttal noteras vid varje uppslagsord, nämligen det tonlösa uttalet av konsonant före ett *s* som utgör fog i sammansättningar. Detta anges om och om igen, bl.a. vid alla ord i tre hela kolumner från och med ”liv´s-aften [-fs-]”, liksom vid alla ord som börjar med *dags-*, *havs-*, *skogs-* etc.

För polskans del är uttalet nästan helt förutsägbart baserat på ortografin. Mycket få ord uppvisar oregelbundenheter. Sådana undantag anges i huvudsak med fonetisk skrift i hakparentes, t.ex. ”fry`se [...] marznąc [r-z]”, då *rz* i polskan normalt uttalas [ʒ].

Ett enda hjälptecken används direkt i ortografin. I polskan ligger betoningen med nästan fullständig regelbundenhet på ordets näst sista stavelse, och tecknet *_* används för att ange att två ord i betoningshänseende uttalas som ett, t.ex. ”dobra_noc” (’god natt’) som alltså betonas på *a*.

Något förvånande är det att undantagsmässig betoning på tredje stavelsen från ordets slut däremot inte anges i ordboken, utan förväntas vara känd. Böjningsformer med sådan betoning är mycket riktigt fullt förutsägbara, men den mindre grupp av lånord som i polskan har bibehållit sådan källspråksbetoning kan vara svåra att förutse.

4.2. Morfologi

Vid de norska uppslagsorden ges för substantiv ändelsen i bestämd form singular, liksom ändelsen i obestämd form plural i de fall då ordet används i plural, t.ex. ”**bok** -en/-a, bø´ker”. Substantivens genus anges alltså bara indirekt genom den bestämda artikeln. För verben ges preteritum och verbalsubstantiv, t.ex. ”li`-me^{III} v -te; -ing”, och för adjektiven ges obestämd form i neutrum singular, samt i mera komplicerade fall även bestämd form/plural, t.ex. ”gam`mel adj -t, gamle”. Uttal av böjda former anges bara då det inte är förutsägbart.

Information om helt regelbunden böjning av norska uppslagsord anges i förvånansvärt stor utsträckning. Vid substantiv, adjektiv och verb anges i princip alltid böjningen. Vid substantiven fyller detta en funktion, nämligen att ange ordklass, genus och huruvida ordet används i plural, men vid regelbundna adjektiv och verb verkar information om regelbunden böjning överflödigt i ett annars så komprimerat ordboksformat.

För de polska ekvivalenterna anges icke förutsägbart genus hos substantiv. Vanligast är behovet vid maskuliner som slutar på -a liksom femininer och neutrer som slutar på konsonant, t.ex. ”**ting** [...] rzecz f”. Vidare noteras indelningen av maskulina substantiv i animata och inanimata i de fall då det finns motsättningar mellan ett ords semantik och dess grammatiska klassificering, t.ex. ”**sigarett**’ [...] papieros m^a”, då detta ord böjs som ett animat maskulint substantiv. Detta är en ganska komplicerad del av substantivböj-

ningen som påverkar formerna i akkusativ singular och nominativ plural. En hel del stilistisk variation förekommer dock, vilket gör det än svårare att fånga alla detaljer i ordboken, men med fyra olika specialkategorier blir indelningen ändå mer nyanserad än vad som annars är brukligt i polska ordböcker. Att i en ordbok ge fullständig information om all variation i en grammatisk kategori är knappast genomförbart, så här måste SNPO:s system anses väl avvägt.

Precis som de norska uppslagsorden är de polska ekvivalenterna försedda med information om böjningsformer som inte är förutsägbara. I all synnerhet handlar det om ändelsen i genitiv vid många substantiv, t.ex. ”program {-u}”. När det gäller övriga kasus, där förutsägbarheten är betydligt högre, anges aktuellt kasus med versal i ett speciellt typsnitt, t.ex. ”kir`ke [...] kościół {-ciele}”, vilket anger lokativformen *kościółe*.

Substantiv som vid nolländelse har ett epentetiskt *e* mellan de sista konsonanterna i stammen markeras med asterisk, t.ex. ”ma`ske [...] maska*”, vilket alltså innebär att genitiv plural, som saknar ändelse, har formen *masek*. En rad andra vokalväxlingar av regelbunden men inte förutsägbar karaktär anges med ett kursivt vokaltecken i den polska ekvivalenten, t.ex. ”eik [...] dęb {-u}”, vilket ger genitivformen *dębu*.

Ett litet antal mycket oregelbundna polska substantiv markeras med tecknet [∞] och hela deras böjning listas i början av ordboken. Något förvånande omfattar listan bara en halvsida och återstoden av sidan är blank. Man frågar sig vilka kriterier som har avgjort vilka ord som hamnat i denna lista. T.ex. har ett litet antal ord en nominativ singular som helt avviker från stammen i alla andra former, t.ex. ”dąp -en chrzest {-chrztu}”. Ingenting i användarhandledningen avslöjar att en sådan genitivform också ska tolkas som information om stammen för alla övriga former. Med tanke på hur få sådana ord det finns i polskan hade det kanske varit klokt att inkludera dem i den inledande listan.

Polska feminina personbeteckningar som är avledda av motsvarande maskulina substantiv anges bara i form av det feminina avledningssuffixet i en speciell hakparentes av typen [], t.ex. ”*sku`e-spiller -en, -e* aktor [-ka*]”, vilket är en mycket praktisk lösning. Icke förutsägbara komparativer anges också i en hakparentes, i detta fall av typen [], t.ex. ”*lett [...]* lekki [lżejszy]”.

Förvånansvärt nog ger ordboken ingen som helst information om de polska verbens böjning. Det är mycket märkligt med tanke på den högra graden av detalj för alla andra kategorier. Samtidigt är detta ett besvärligt kapitel i den polska morfologin, och det måste därför betraktas som en allvarlig brist att just denna information har utelämnats. Ingen motivering ges heller i användarhandledningen. Det stora flertalet polska verb böjs på ett helt regelbundet och förutsägbart sätt, och det är bara vid en mindre del av verben som det hade funnits behov av att ange icke förutsägbara former. Vissa mycket vanliga och samtidigt mycket oregelbundna verb vore det allra bäst att lista i inledningen och märka med tecknet ∞ på samma sätt som ordboken gör med ett antal substantiv.

Förtjänstfullt är å andra sidan att verbens två aspektformer, som är typiska för de slaviska språken, systematiskt anges för de polska verben. De båda formerna är i förhållande till varandra i det närmaste oförutsägbara. Först ges den perfektiva (fullbordade) formen och sedan, efter ett snedstreck, den imperfektiva (pågående), t.ex. ”*an`klage [...]* oskarż-yc/ac”, vilket ska utläsas som ”oskarżyc pf, oskarżac ipf”.

Transitivitet noteras däremot explicit endast vid det fåtal verb där samma form kan användas både som transitiv och intransitiv. Detta är dock ett mindre bekymmer eftersom transitiviteten i de allra flesta fall framgår av olika exempel vid de verb som saknar explicit markör.

4.3. Syntax

Syntaktiska konstruktioner redovisas i de allra flesta fall i form av exempelfraser. Särskilt vanliga är sådana exempel vid verb. I polskan redovisas rektionen genom en versal i särskilt typsnitt som anger kasus. Denna motsvarar som regel ett indefinit pronomen i det norska exemplet, t.ex. ”*ha hånd om noe* [...] opiekować się *I*”, där *I* betecknar ett polskt objekt i kasus instrumentalis som motsvarighet till norskans ’om noe’.

Rektion som kan utelämnas anges i vinkelparentes, t.ex. ”*skyl’ dig* [...] *winy*, *winien* m *pred* (*i noe G*)”, vilket innebär att den norska prepositionsfrasen liksom den motsvarande polska nominalfrasen i genitiv är fakultativ.

Mera sällan ges även annan information av syntaktisk karaktär, t.ex. noteringen m *pred* i föregående exempel, vilket ska tolkas så att den speciella formen *winien* används i predikativ ställning i maskulinum.

I en del fall ges också syntaktisk information i form av en förklaring, t.ex. ”*med* [...] **9** (om redskap, middel: gjengis med instrumentalis) *skrive med penn* *pisac piorem*”.

Den syntaktiska informationen är alltså inte lika systematiskt komprimerad, t.ex. genom kodning, som den fonetiska och morfologiska.

4.4. Övrigt

Med tecknet + anges ’också’, dvs. en alternativ möjlighet, t.ex. ”*di-va’n* [...] *tapczan* {+ -u}”, vilket innebär att det polska substantivet förutom genitiv på *-a*, vilket ordboken räknar som normalfallet för maskulina substantiv, även kan ha genitiv på *u*. Här hade man dock kunnat önska en notation som visade på frekvensen hos de båda formerna, då genitiv på *-u* i den polska nationalkorpusen (NKJP) liksom i ordboksförlaget PWN:s korpus (KPWN) är betydligt vanligare än formen på *-a*.

5. Ordförråd

Ordbokens omfattning och kompakta, informationstäta utformning har givit gott om utrymme för långtgående indelningar i olika delbetydelser med talrika ekvivalenter och exempelfraser (jfr **frossen** i avsnitt 3). Tydlighet i mångfalden upprätthålls i berömvärt hög grad genom användaranpassad disambiguerande information för talare av båda språken, helt i linje med ordbokens bidirektionella intention.

Förutom det centrala ordförrådet i modern norska innehåller ordboken enligt användarhandledningen även vissa äldre, litterära, regionala och dialektala ord. En del produktiva prefix och suffix utgör också självständiga artiklar, t.ex. ”u-” och ”-bar”. Oregelbundna böjningsformer finns som uppslagsord med hänvisning till det uppslagsord som utgör grundformen, t.ex. ”er [ær] pres. → være”. En del egennamn finns med ifall polskan och norskan har olika former, t.ex. ”Pari’s ^{||} geogr. Paryż”, liksom en del vanliga förkortningar, t.ex. ”LO”. Sammansättningar som är mycket vanliga, ogenomskinliga eller svåröversatta har också tagits med. Däremot nämns det inte i inledningen vilka principer som styrts valet av fackspråkliga inslag i ordboken.

I det följande granskas närmare några av de kategorier som nämns i användarhandledningen, nämligen sammansatta ord, förkortningar, namn, stilistiskt markerade ord, men också flerordsuttryck, encyklopedisk information och terminologi.

5.1. Sammansatta ord och flerordsuttryck

Enligt användarhandledningen har en del sammansättningar tagits med om de är mycket vanliga, ogenomskinliga eller svåröversatta. Frågan är dock om dessa kriterier verkligen täcker in alla sammansättningar som återfinns i ordboken. Det stämmer att

t.ex. *tomprat* inte är översättbart i sina beståndsdelar och betydelsen är i viss mån ogenomskinlig. Vidare måste man naturligtvis betrakta *tomflaske* och *tomrom* som mycket vanliga, men frågan är om *tomkasse* och *tomsekk* verkligen är så vanliga och/eller så svåröversatta att de klart motiverar en plats i ordboken.

Som ett litet stickprov valdes ett trettiotal någorlunda vanliga sammansättningar ut i dagsaktuell norsk nyhetstext. De allra flesta återfanns i ordboken. De enda som saknades var det relativt nya ordet *klimakrise* och de ganska genomskinliga *redningsbil*, *russejente* och *ammeku*, medan ord som *valgflesk*, *nedrustning*, *voldtektsforsøk*, *arverekkefølge*, *alenemor*, *pøsregn*, *småbruker*, *skipper-tak*, *knusktørr*, *vinterføre* och *vogntog* alla fanns med i ordboken.

När det gäller flerordsuttryck är utpräglade egennamn som skrivs med stor begynnelsebokstav i många fall upptagna som egna uppslagsord, t.ex. ”Rø`de Hal`vmåne” och ”Rø`de Kør`s”, medan andra kan vara svårare att hitta. T.ex. återfinns *Den røde plass* bland exempelfraserna inuti artikeln om uppslagsordet *rød*, medan *røde hunder* återfinns som en delbetydelse i artikeln ”*hund -en -er* **1** zool. pies [...] **2** med. *røde* [rø`de] *hunder* rózyczka **3** astron. *Store hund* Wielki Pies; *Lille hund* Mały Pies”. Detta förklaras i användarhandledningen på följande sätt: ”Fraseologiske uttryck og idiomer er som regel plassert i artikkelen om ordgruppens minst frekvente element.” Semantiskt ligger dock betydelsena **2** och **3** så långt från betydelse **1** att placeringen kan upplevas som långsökt, och ett något större antal flerordsuttryck uppställda som självständiga uppslagsord hade sannolikt bättre svarat mot användarnas intuitiva sökstrategier.

5.2. Förkortningar

Ordboken innehåller många förkortningar som uppslagsord, både allmänspråkliga som *bl.a.*, *ff.*, *f.eks.*, *m.m.*, terminologiska som *dl*, *mm*, *aids*, *DNA*, och förkortningar av namn på t.ex. institutioner,

organisationer, och politiska partier som *FN*, *USA*, *LO*, *OL*. Dessutom förekommer en del avledningar och sammansättningar som utgår från förkortningar, t.ex. *DNA-profil* och *NATO-land*, men märkligt nog saknas *NATO*.

Som ett litet stickprov samlades ett antal förkortningar på dagsaktuella norska nyhetssidor. Av dessa återfanns de politiska partierna *Ap*, *Frp*, *H*, *KrF* och *SV* i ordboken, men inte *MDG* (*Miljøpartiet De Grønne*). Vidare fanns *AS*, *NRK*, *NSB*, *NTB* och *SSB* men inte *VG* (för tidningen *Verdens Gang*).

5.3. Namn

En stor mängd egennamn återfinns i ordboken. Enligt användarhandledningen har de tagits med i fall då polskan och norskan har olika former, t.ex. ”*Stǫck`·hølm* Sztokholm {·u}”. Man finner en lång rad geografiska namn med annorlunda polska former, t.ex. *Arktis*, *Norge*, *Venezia*, liksom namn på kända gestalter, t.ex. *Shakespeare*, *Helan og Halvan*, *Nasse Nøff*, *Pippi Langstrømpe*, *Rødhetete*, artistiska verk, t.ex. *Svanesjøen*, *Tolvskillingsoperaen*, byggnader, t.ex. *Eiffeltårnet*, *Brandenburger Tor*, *Klippedomen*, och institutioner, t.ex. *Barnevernet*, *Nobelkomiteen*, men också en del generiska egennamn, bl.a. ”*Ag`nes Agnieszka*”, ”*E`va Ewa*”, ”*Nikola`i Mikołaj*”, ”*Ur`sula* [r-s] *Urszula*”.

När det gäller geografiska namn hittar man dock även en del fall där det inte föreligger någon skillnad mellan språken annat än i uttalet, t.ex. ”*Euro`pa* [æu-] *Europa*”, ”*Grena`da* *Grenada*” eller ”*Soma`lia* *Somalia*”.

5.4. Encyklopedisk information

Ord för en del begrepp som inte förekommer i Polen tas upp och förklaras i ordboken. Sådan information är snarast att betrakta som encyklopedisk, men fyller en viktig uppgift i en så omfattande

och detaljrik ordbok. Bl.a. återfinns uppslagsordet *Medelvensson* och här görs en jämförelse med den genomsnittlige *Kowalski* i Polen. Andra exempel är *hardangersøm*, *haugfolk*, *lutefisk* och *målsak*, vars innebörd också förklaras.

En annan typ av encyklopedisk information ges vid alla namn på växter och djur, där den latinska beteckningen systematiskt ges i en parentes före den polska ekvivalenten, t.ex. ”hvi`t·lök -en, -er (*Allium sativum*) czosnek”.

5.5. Ordförrådets stilistiska variation

Enligt SNPO:s inledning innehåller ordboken förutom det centrala ordförrådet i modern norska även vissa äldre, litterära, regionala och dialektala ord. En rad stilmarkörer tillämpas: B för barnspråk, t.ex. ”vov`·vov`”; D för dialektalt, t.ex. ”ful [...] **3** D (vanskelig) [...] **4** D (sint) [...] **5** D (brunstig)”; F för familjärt, t.ex. ”mikk”; † för föråldrat, t.ex. ”ful [...] **2** † (frastøtende)”; L för litterärt, t.ex. ”førnøy`e v -et L (more)”; N för neutralt (vilket bara verkar användas vid ekvivalent till ett stilistiskt markerat uppslagsord), t.ex. ”bøld adj -t poet. [...] dzielny N”; P för folkligt, t.ex. ”mutter”; R för regionalt, t.ex. ”øl`der [...] R → or”; S för slang, t.ex. ”øl`dis”; V för vulgärt, t.ex. ”pu`le”; samt ¹ för inkorrekt enligt en del språkbrukare, t.ex. ”fø`re ¹¹ [...] **12** (ha til salg) prowadzić¹ *ℳ*, handlować *ℒ*”. Flera av dessa markörer förekommer också inom parentes, t.ex. (D) för att ange att ordet är delvis dialektalt etc., t.ex. ”håll adj -t (D)” eller ”knul`le v -et (V)”

Det komplexa bruket av olika tecken kan dock leda till tolkningssvårigheter, t.ex. ”høy`stål -et D=”, där det trots upprepade genomläsningar av användarhandledningen inte gick att hitta en rimlig uttydning av D=. Möjligen kan man här misstänka ett rent tryckfel.

Som ett litet stickprov valdes de fyra vanligaste slanguttryck som norska ungdomar enligt slang.no uppgett för *gutt* och *jente*,

nämligen *type*, *kis*, *fyr*, *kar* respektive *rype*, *kjerring*, *berte*, *dame*. I SNPO återfinns ”**ty`pe** [...] 3 F (person, fyr) facet, gość, typ”, ”**kis**¹ [k-] *en*, *-er* S facet, typ”, ”**fyr**¹ *-en*, *-er* F (mann) facet, gość”, ”**ry`pe** [...] 2 S (jente) *cizia*, *kociak*”, ”**ber`te**¹ *-a*, *-er* S (ung kvinne) *babka*, *ci-zia*”. Vid ordet *kar* saknas, som i NAOB, stilmarkör vid uppslagsordet, men i stället ges den vid de polska ekvivalenterna: ”**kar**¹ *-en -er* *mężczyzna*[∞] *m*, *człowiek*[∞] [...]”; (yngre) *chłopak* *m*^p F; (*fyr*) facet F”. Vid *kjerring* saknas den aktuella betydelsen: ”**kjerring** [...] 2 F (*gift kvinne*) *mężatka**; (*hustru*) *żona*”. För *dame* återfinns bara helt neutrala betydelsen: ”**dame** [...] 2 F (*gift kvinne*) *mężatka**; (*hustru*) *żona*”. För *dame* återfinns bara helt neutrala betydelsen.

5.6. Terminologi

Fackspråk och terminologi diskuteras inte explicit i den inledande användarhandledningen, men man kan lätt konstatera att ordboken innehåller ett rikt urval termer från en mängd olika områden. Förkortningslistan innehåller så gott som 80 olika förkortningar för olika fackområden, vilket är imponerande. Som ett stickprov valdes de 73 termer som även undersöks i Nilsson (2019). Dessa termer hör till grundskolans mera grundläggande begrepp inom matematik, geometri, naturvetenskap och grammatik, bl.a. *multiplikand*, *rettvinklet*, *virvelløs* och *singularis*. Samtliga termer återfinns i SNPO förutom en, nämligen begreppet *fast stoff* (alternativt *faststoff* enligt SNL), vilket bara återfinns i den längre frasen ”*fastestoffers fysikk*” under uppslagsordet ”**stoff**” samt i den längre sammansättningen ”**faststoff-fysikk**”. Över lag får man intrycket att en mycket stor mängd termer har inkluderats i SNPO, även relativt ovanliga som t.ex. *løsøreregister*, *mangelsbeføyelse* eller *musettetrekkspill*.

6. Sammantaget intryck

Det finns väldigt mycket gott att säga om Selbergs *Stor norsk-polsk ordbok*, vilket bör ha framgått tydligt av denna recension. Ordbokens främsta styrka är dess omfång. Informationsrikedomen är beundransvärd, både när det gäller urvalet av uppslagsord och mängden information om varje ord, såväl metainformation som ekvivalenter och exempel. Den noggrannhet varmed hela verket är författat är enastående, och några rena felaktigheter har över huvud taget inte kunnat iakttas. Kort sagt är SNPO ett verk av tydligt akademisk rang. Den blir ett mycket gott arbetsredskap för såväl avancerade studenter som för professionella översättare och tolkar.

Vad man skulle önska sig för framtiden är att SNPO tillgängliggörs i en elektronisk utgåva som app för smarta telefoner. Det formatet skulle också möjliggöra löpande uppdateringar med nya ord liksom korrigeringar och andra tillägg. Därefter skulle man naturligtvis önska sig en motsvarande ordbok i den motsatta riktningen, dvs. från polska till norska, men på den punkten måste man nog ge sig till tåls ganska många år med tanke på den tid det har tagit att producera den föreliggande ordboken.

När det gäller brister har några entydiga tryckfel inte kunnat iakttas, men i ett par fall finns en misstanke om tryckfel. I synnerhet vid ord för språk verkar kursiveringen ha missats för det som verkar vara den obestämda artikeln, t.ex. ”norsk A et -en”, i alla fall om man jämför med användarhandledningen där obestämd artikel är kursiverad. En inkonsekvens skulle dock i så fall vara att obestämd artikel sägs ange att ordet inte förekommer i bestämd form, men vid det aktuella uppslagsordet verkar det i stället handla om att redovisa att ordet kan ha annat genus i obestämd form än det har i bestämd form, vilket inte klargörs i användarhandledningen.

En annan mindre miss är att den polska förkortningen *np.* (= *na przykład* 'till exempel') saknas i förkortningslistan i användarhandledningen. Den norska motsvarigheten *f.eks.* finns däremot med.

Enligt listan används vidare "a" för *adjektiv*, medan "adj" står för *adjektivisk*. Av allt att döma verkar dock denna distinktion inte tillämpas i praktiken, då alla de norska uppslagsord som är adjektiv är försedda med markören "adj". Detta kan föranleda viss tvekan inför vad som avses i fall som t.ex. "hertugin`ne -en, -er księżna adj", där ju ekvivalenten inte är ett adjektiv, utan ett substantiv med adjektivisk böjning.

Artiklarnas kompakta information kan i en del fall vara svår att tolka utan att konsultera förordet, då en del företeelser är mindre vanliga och en del notationer är mindre intuitiva. Sådana mindre frekventa kodningar hade kanske tjänat på ett mera explicit angivelsesätt. De allra flesta kodningarna är dock mycket effektiva och ofta även ganska intuitiva, så på det hela taget är ordboken förvånansvärt lätt att använda. Systemet har utan tvivel gjort det möjligt att inkludera en enorm mängd information utan att ta så mycket utrymme i anspråk, och den som inte är specifikt intresserad av en viss typ av information kommer sannolikt inte att tänka så mycket på specialtecken och förkortningar, utan nöja sig med de givna ekvivalenterna.

Avslutningsvis vill jag varmt gratulera författaren till ett enastående gott och noggrant arbete som kommer att utgöra ett fantastiskt arbetsredskap för väldigt många under lång tid framöver, men för att denna fantastiska ordbok verkligen ska nå ut till dagens användare hoppas nog många med mig på att snart få tillgång till en digital version.

Litteratur

Ordböcker

- Berkov, Valerij Pavlovič (1987): *Russisk-norsk ordbok, Russko-norvežskij slovar'*. Moskva: Russkij jazyk.
- Berkov, Valerij (2003): *Stor norsk-russisk ordbok, Bol'shoj norvežsko-russkij slovar'*. Oslo: Kunnskapsforlaget.
- Bostrup, Lise, Józef Jarosz & Katarzyna Stręk (2014): *Dansk-polsk ordbog*. København: Bostrup.
- Kubitsky, Jacek (1995): *Słownik polsko-szwedzki; Polsk-svensk ordbok*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Kudzinowski, Czesław (1988): *Słownik fińsko-polski; Suomalais-puolalainen sanakirja*. Poznań: Uniwersytet im. A. Mickiewicza.
- NAOB = *Det Norske Akademis ordbok*. <naob.no> (juli 2019).
- Sørensen, Wanda Strange & Lili Widding (1989): *Dansk-polsk ordbog*. Special-pædagogisk forlag.

Annan litteratur

- Dura, Ela, Sven-Göran Malmgren & Maria Toporowska Gronostaj (1996): [Recension av] Jacek Kubicki: *Słownik szwedzko-polski/Svensk-polsk ordbok*. Sthlm: Natur och Kultur 1988. Jacek Kubicki: *Słownik polsko-szwedzki/Polsk-svensk ordbok*. Sthlm: Natur och Kultur 1995. I: *LexicoNordica* 3, 229–241.
- KPWN = *Korpus Języka Polskiego PWN* [PWN:s korpus över polska språket]. <sjp.pwn.pl/korpus> (juli 2019).
- Nilsson, Morgan (2019): Somaliska tvåspråkiga ordböcker i Norden: utbud och kvalitet. I: *LexicoNordica* 26 (denna volym).
- NKJP = *Narodowy Korpus Języka Polskiego* [Den polska national-korpusen]. <nkjp.pl> (juli 2019).

slang.no = *slang.no*. <slang.no> (juli 2019).

SNL = *Store norske leksikon*. <snl.no> (juli 2019).

Morgan Nilsson
universitetslektor, fil.dr
Institutionen för språk och litteraturer
Göteborgs universitet
Box 200
SE-405 30 Göteborg
morgan.nilsson@gu.se